

Petr Kos

Podzemní chodba pod kostelem a farou v Zaječí

Snímek kostela sv. Jana Křtitele s budovou bývalé fary. (foto Petr Kos, Ústav archeologické památkové péče Brno)

Úvod

Dne 3. 2. 2007 proběhla ve spolupráci s farářem P. Rozkydalem z Rakvic a ředitelem Regionálního muzea v Mikulově P. Kubínem prohlídka suterénu bývalé fary v Zaječí (okr. Břeclav), kde jsme byli upozorněni na vstup do podzemní chodby. Zmínky o podzemní chodbě, která se měla nacházet v areálu opevněného kostela sv. Jana Křtitele, můžeme najít ve Vlastivědě Moravské (Hosák 1924) a nověji v souvislosti s výzkumem podzemních chodeb na venkově v práci J. Ungera (1987).

Dnešní kostel v Zaječí pochází z roku 1508 a je vystavěn v pozdně gotickém slohu. Dozvídáme se, že v roce 1848 vyhořel a v letech 1860 a 1912 došlo k významným přestavbám, při nichž byla za oltářem objevena podzemní chodba, která spojovala kostel s nedalekou školou (Hartl 1932). Po těchto přestavbách zůstal původní jen presbytář, ostatní části byly přestavěny ve slohu novogotickém. V sakristii jsou dodnes patrná střílnová okénka, která nasvědčují tomu, že kostel byl opevněn.

O obci se poprvé dovídáme v roce 1222, kdy byla kolonizována Němci. V té době již ve vesnici stál farní kostel (Kodex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II. 237). Později připadla část obce rodu Liechtensteinů.

Geomorfologie a geologie lokality

Popisované území náleží z geomorfologického hlediska do celku Dolnomoravský úval, na rozhraní podcelků Dyjsko-moravská niva a Dyjsko-moravská pahorkatina (Demek a kol. 1987). Geologicky spadá do oblasti Vnějšího flyše – jednotky podslezsko-ždánické z období paleogénu. Svrchní vrstvy jsou budovány horninami ždánicko-hustopečského souvrství (spodní oligocén – akvitán), jež jsou prezentovány střídajícími se vápnitými jíly, slíny a pís-kovci v slabých i silných polohách. O něco níže leží stejně staré slepence s exotickými valouny (Geologická mapa ČSSR, list Brno, Praha 1963).

Poloha kostela sv. Jana Křtitele a bývalé fary na základní mapě České republiky v měřítku 1 : 5 000.

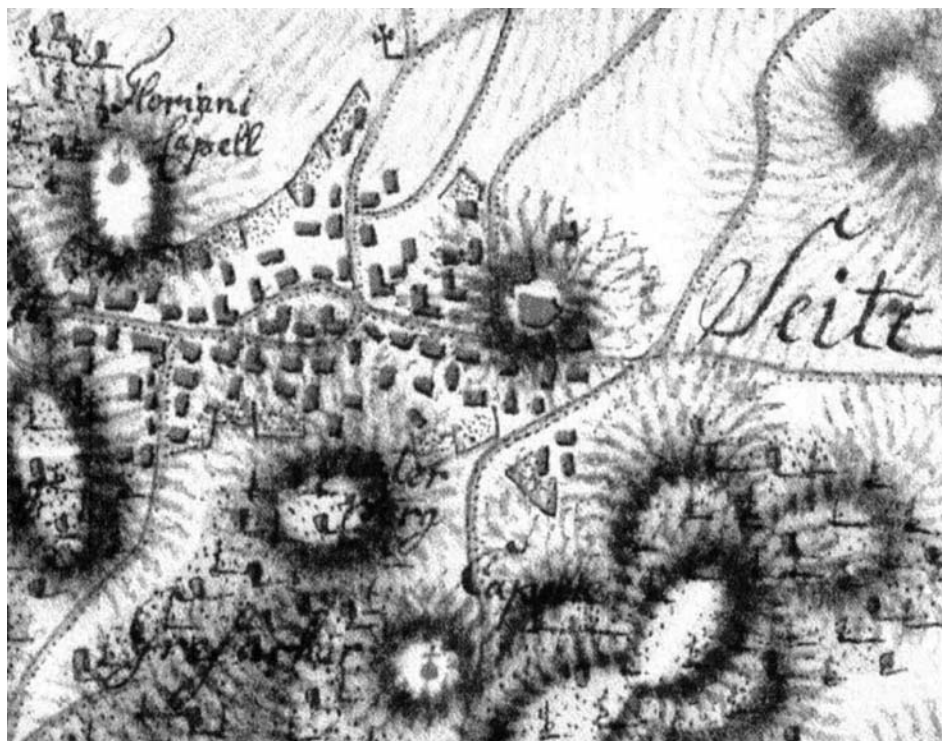
Popis nadzemních situací

Místo průzkumu se nacházelo ve východní části obce v blízkosti vrcholu výrazného návrší (248 m n. m.) se stavbou kostela sv. Jana Křtitele, který je významnou dominantou obce. Ze strany severní a severo-severovýchodní se ke kostelu přimyká hřbitov. Na sever od kostela stojí opravená budova bývalé fary a jiho-jihozápadně budova základní školy. Kostel nese výrazné fortifikační prvky (klíčové střílny v sakristii).

Pozůstatky historického opevnění mimo stavbu kostela nebyly lokalizovány, i když na mapě z prvního vojenského (josefského) mapování je pravděpodobně ohrazení kostela kamennou zdí patrné (druhá polovina 18. století).

Podzemní situace

Vchod do podzemí se nachází v nynějším sklepení bývalé fary v úrovni cca 245 m n. m. Po překonání těsného průlezu, vzniklého průrazem v cihelné vyzdívice v jihovýchodní stěně sklepení (m.b.č. 1), následuje první větší prostora ražená v místních slabě zpevněných hrubozrnných slepencích. Má šířku 2 m, délku 4 m a výšku maximálně kolem 1 m. Dno je

Obec Zaječí (Saitz) na listu prvního vojenského mapování z let 1763–1768. Kostel je patrně vyznačen ještě s obrannou obvodovou zdí, která přiléhala k budově fary. (foto Petr Kubín, Regionální muzeum v Mikulově)

z větší části pokryto sutí opadanou ze stěn a stropů. Zdá se, že současný vchod do podzemí byl uměle proražen ve starší zadržívce, neboť hned za cihlovou zdí následuje dřevěná zárubeň dveří, které se nedochovaly. Severovýchodně od vchodu je ve stěně patrné hrubé kamenné zdivo, které ubíhá v délce asi 1,5 m do slepého výklenku. Je možné, že se jedná o zadržívku starší nestabilní chodby či o pozůstatek zdiva, které nekorresponduje se současným suterénem bývalé fary, a je tedy zřejmě staršího založení.

Mezi m.b.č. 3–4 se nachází nízká položasypaná chodba, dlouhá 4 m a široká kolem 1 m. Pod severovýchodní stěnou je patrné ústí zavalené chodbičky, široké asi 0,7 m, jejíž strop stoupá zřetelně k povrchu. Tato „plazivka“ přechází u m.b.č. 4 v síňku vysokou 1,7 m, o půdorysu 1,6 × 2 m, která nese ve stropní části stopy staršího průvalu z povrchu. V závalu na dně chodby jsou na několika místech náznaky sufoze, která indikuje občasné zatékání, pravděpodobně dešťových vod. Ve východní stěně je náznak zavaleného pokračování chodby. Na dně síňky jsou dále patrné dvě fáze cihlových a kamenných zadržívek. Starší původně zaslepovala odbočku k jihu, mladší pak k ní byla dodatečně přizděna na spáru, aby uzavřela zavalené pokračování síňky ve směru k východu.

Chodbička ubíhající k jihu (m.b.č. 4–6) je částečně vykopána v mocnější poloze vápnitých pískovců, která při dně přechází do horizontu hrubých štěrků a vrstevnatých slepenců s výskytem značně velkých valounů odolnějších hornin (viz slepence s exotickými valouny). Chodbička se proto v tomto úseku občas nepřírozeně lomí. Výška chodby je 0,8 m a šířka 0,6–0,8 m.

U m.b.č. 6 chodbička uhýbá k jiho-jihovýchodu a do vzdálenosti 3 m je úhledně vyzděna pískovcovým kamenem na šedočerný jíl do podoby valené klenby. Šířka i výška chodby je 0,6 m. Za vyzdívkou pokračuje chodba asi 3 m stejným směrem, zčásti ve vápnitých

Vyzděná část podzemní chodby mezi m.b.č. 6 a 7. (foto Petr Kubín)

pískovcích a zčásti ve slepencích. V prostoru m.b.č. 7 se lomí k jihozápadu. Zde se mění do-
savadní charakter chodeb. Na úseku dlouhém 8 m je chodba vykopána ve vápnitých pís-
kovicích, které asi v půli její výšky přecházejí v přibližně 20 cm mocnou lavici pevnějších
slepenců. Nad horní bází těchto slepenců je v levé straně chodby vyhloubeno šest osvět-
lovacích nik o různé hloubce a velikosti (převážně 15 × 10 či 25 × 12 nebo 12 × 20 cm), dva
z výklenků byly ocazené.

V úseku m.b.č. 9 se chodba lomí téměř v pravém úhlu k jihu, kde dostává ráz jakési pro-
táhlé síně s větracím stropním kanálem, osvětlovacími a většími postranními výklenky.
Mezi m.b.č. 9 a 10 dno chodby prudce stoupá pod úhlem 21°, což je zapříčiněno rozptýle-
ným závalem, který do síně ústí kamenem vyzděnou chodbičkou u m.b.č. 11. V místě lome-
ní stoupající chodbičky (m.b.č. 9–10) jsou v pravé stěně vyhloubeny dvě osvětlovací niky.

Vlastní síň má dno z větší části zakryto zvětralými vápnitými písky a šterky, takže se
nedá přesně určit její původní výška. Podle rozmístění osvětlovacích výklenků a dalších
nik ve stěnách se zdá, že asi v půli vzdálenosti mezi m.b.č. 10 a 11 je pod závalem pohřben
asi 1 m vysoký terénní stupeň, případně schodiště. Síň je dlouhá 4 m, široká asi 1,1 m.
Výška se pohybuje mezi 0,6 až 2 m. V západní stěně jsou vyhloubeny dva větší výklenky,
dodávající funkci zakládek pro vytěžený materiál ze závalů. První výklenek s ovál-
nou klenbou je hluboký cca 1,2 m, široký 0,6–0,8 m a na konci je zavalen, takže může even-
tuálně představovat ústí klesající pobočné či spojovací chodby. Druhý výklenek má šířku
1,2 m, výšku 0,5 m a hloubku 0,7 m. Je to zřejmě sedací nebo odkládací nika. Hned vedle
je ve stejné stěně malý osvětlovací výklenek sloužící k nasvícení průlezu do vzestupné ram-
povitě chodbičky u m.b.č. 11–12.

V protilehlé východní stěně komory, u m.b.č. 10, je opět malý osvětlovací výklenek
a pod ním dva svislé, asi jen 20–25 cm široké žlábkové mizící v závalu síně. Jejich funkci lze
jen stěží vysvětlit, pravděpodobně se však jedná o erozní zářezy. Pokud by se jednalo o sou-
část závorového mechanismu, pak by souvisely s rohovými ústupky severní části síně, jež
by mohly být úpravou pro vsazení dřevěných dveří. Zde lze při snížení dna předpokládat
existenci zasypaných závorových kapes (Bohrlöcher), které sloužily pro zamezení přístu-
pu do síně ze směru od fary. K technickému vybavení patří i větrací kanál (Luftloch), který
se vypíná nad kopulí síně do výše cca 1 m, kde je zavalen.

Na jižním konci síně je asi 0,5 m široký a asi jen 0,3 m vysoký průlez k východu. Jedná
se o spojovací chodbičku obezděnou pískovcovým kamenem na jílu. Chodba byla původ-
ně vysoká něco přes 0,5 m, ale sedimenty vyplavované sufozním trativodem ze stropu
nad m.b.č. 12 ji z větší části zatarasily. „Spojka“ se po 0,55 m lomí téměř pravouhle jižním
směrem, kde po 1,5 m končí zavalenou, opět kamenem obezděnou vzestupnou chodbou,
pokračující vzhůru pod úhlem 12°. Zde je cítit průvan, který signalizuje propojení s blíz-
kým povrchem či neznámým pokračováním chodeb. Během mapování byl v těchto mís-
tech jasně slyšet zvuk kostelních varhan, takže místo propojení podzemí s kostelní lodí leží
již poměrně nedaleko.

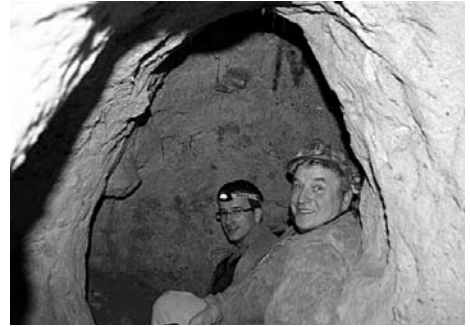
Celkem bylo zaměřeno 45,9 m polygonu, připadajícího na novověké a středověké části
podzemí. Vlastní dokumentované podzemní chodby dosáhly celkové naměřené délky 37,3 m.

Nález z podzemní chodby

S prvním nálezem jsme se setkali v prostoru staršího závalu nad m.b.č. 4. Ze závalu závalu
byl získán zlomek keramické pokličky ze 14.–15. století a byl zde sledován zvýšený výskyt
propálené hlíny a dřevěných uhlíků, které by mohly souviset s požárem středověké fary.
V úseku chodby s osvětlovacími nikami (m.b.č. 7–9) bylo nalezeno několik zlomků ob-
jemnějších cihel a pálených čtvercových dlaždic (i celých), které by mohly náležet pozdně
gotickému období. Ve stejném úseku chodby byly porůznu rozptýleny fragmenty lidských
kostí (obratle, žebra, lopatka, zlomek lebky), které nás dovedly až k místům, kudy do pod-
zemí natékala občas z povrchu voda. Tato místa se nachází nad m.b.č. 12 a 10, kde zejí sufoz-
ní dutiny (v jednom případě pronikla voda do větracího komínku), z nichž byly tekoucí

Cihelná vyzdívká koncové části chodby. (foto Petr Kubín)

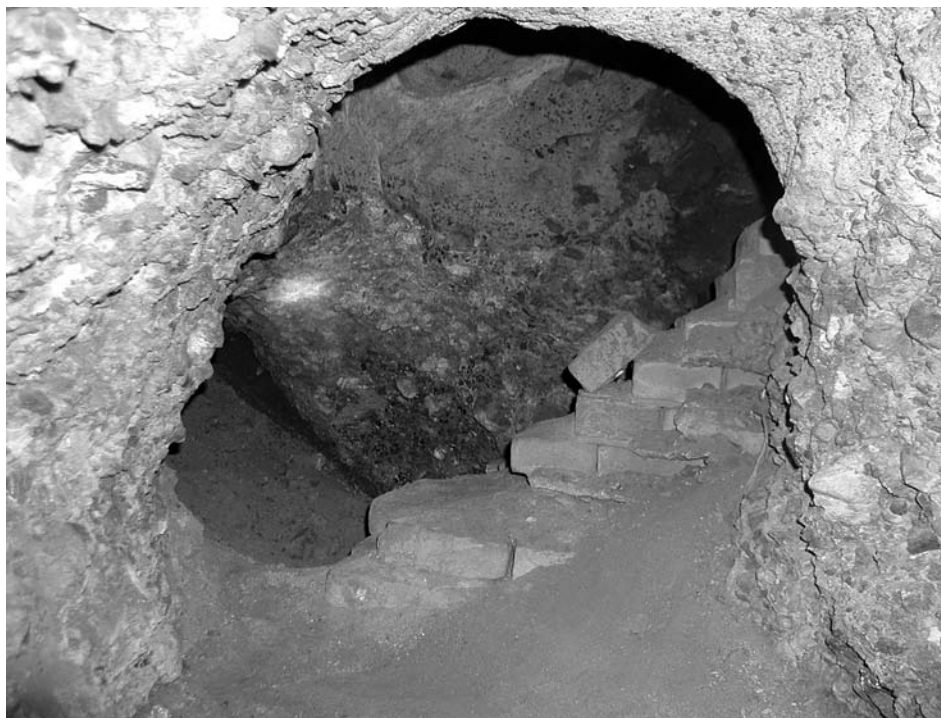
V komoře lochu pod lodí kostela. (foto Petr Kubín)

vodou vyplaveny výplně dvou kostrových hrobů. Lidské kosterní ostatky byly tímto způsobem postupně rozptýleny do nejhlubší sifonovité části chodby, do vzdálenosti cca 11 m (cca po m.b.č. 7). Spodní část hrobové jámy u m.b.č. 12 leží zhruba v úrovni zvedající se koncové chodbičky před závalem (m.b.č. 13). Dá se tedy soudit, že se toto místo nachází již nehluboko pod povrchem (cca 1,5–2 m). Z prostoru stejné chodbičky, mezi m.b.č. 12 a 13, pocházejí zlomky i celé cihly novověkých rozměrů (30 × 15 × 6 cm) s kolky „HP“. Stejně označené cihly byly zjištěny i ve zbytcích zdiva u m.b.č. 4.

Pozůstatky zakládek ve výklencích zadní síně lze dát pravděpodobně do souvislosti s rytými a vyčouzenými nápisy na stěnách, označujícími zřejmě roky poslední návštěvy lidí ve zdejším podzemí – „PN, J.S. ŠA, 1901 NV + T.P, 1964.“ V zásypu hluboké niky u m.b.č. 10

Chodba ražená v pískovcích v úseku m.b.č. 7–9. V levé stěně jsou patrný prohlubně osvětlovacích nik. (foto Petr Kubín)

Prorážka novější cihelnou zazdívkou u m.b.č. 4 (foto Petr Kubín)

bylo nalezeno větší množství lidských kostí (kost křížová, zlomek dětské lebky, žebra) a jeden okraj nádoby, a to nejspíše z konce 15. století.

Závěr

Podzemí pod bývalou farou a filiálním kostelem v Zaječí představuje neúplný systém podzemních chodeb defenzivního a únikového charakteru (Kos 2003). S podobným typem podzemí, avšak podstatně rozsáhlejším, se můžeme setkat např. v nedalekém Kurdějově pod opevněným kostelem, který byl stejně jako v Zaječí zasvěcen sv. Janu Křtiteli (Unger 1987). Obdobné chodby nalezneme také např. pod hradem a rotundou sv. Kateřiny ve Znojmě (Klíma 1992), ty však souvisejí spíše se složitější problematikou historického podzemí středověkých měst a hradů (Brno, Jihlava, Sovinec). V Dolním Rakousku jsou známy zajímavé podzemní chodby pod opevněným středověkým kostelem v Kleinzwettl (Delavigne 1999).

Chodby v Zaječí mají zřejmě dvě základní časové etapy. První fáze (13.–15. století) zřejmě souvisí se zbudováním fary staršího románského kostela na počátku 13. století. Tehdy byly v Zaječí izolované lochy pravděpodobně téměř pod každou usedlostí.

Druhá, nejdůležitější fáze využití chodeb (16.–19. století) zřejmě proběhla po výstavbě pozdně gotického kostela v roce 1508. Do té doby byly pravděpodobně v provozu dnes již neexistující větve chodeb vedoucích z fary pod presbytář kostela a z chrámové lodi pod náves a k blízké budově školy. Chodba jdoucí z fary k presbytáři byla přerušena závalem někdy ve 14. či 15. století, a to nejspíše prostřednictvím bývalé větrací šachty (m.b.č. 4), kterou vnikla do podzemí přívalová voda. Na základě nálezů ze závalu lze soudit, že v této době byla podstatná část fary zničena požárem a místo vyústění větracího kanálu nebylo chráněno střechou nadzemní budovy.

Rozsah původních chodeb ze 13.–14. století nám tedy není přesněji znám, lze však předpokládat, že od těch současných se chodby odlišovaly především svoji délkou, přičemž nebyly generelně vyzděny kamenem. Pokud dodržíme jakási kritéria klasifikace těchto podzemních chodeb, jednalo se o typické lochy stavební fáze I s jednoduchou sklepní chodbou vakovitého půdorysu se vstupní šíjí, která bývá někdy zpevněna kamenem. Tyto lochy mohly být vzájemně propojeny ve větší systém chodeb ještě během stavebních fází II a III a vybaveny větracími a závorovými mechanizmy, a to někdy v průběhu 14. a 15. století. Za původní vstup do starších chodeb lze označit chodbičku mezi m.b.č. 3 a 4.

V souvislosti s výstavbou nového kostela proběhla zřejmě počátkem 16. století také významná rekonstrukce podzemních chodeb. Na základě zjištěných skutečností se referent domnívá, že úsek mezi m.b.č. 4 a m.b.č. 10 byl vyražen a účelově vyzděn právě v tomto věku. Jedná se o stavební fázi IV, kdy jsou některá kritická místa ve spojovacích chodbách vyzděna z bezpečnostních důvodů kamenem (Kos 2005, 175). Metoda ražby chodby probíhala zároveň jak ze směru od kostela, tak ze směru ze sklepení fary. Navštědčují tomu deponie hrubšího šteráku v síni mezi m.b.č. 1 a m.b.č. 4 a základka písčitého materiálu v síni na protilehlém konci chodby, mezi m.b.č. 11 a m.b.č. 9. Během této ražby byl v úseku u kostela zcela zasypan výklenek za m.b.č. 10, který by mohl eventuálně skrývat pokračování chodeb starší fáze ve směru pod náves. Dokládaly by to dva propady, první při severozápadním nároží chrámové lodi a druhý ve vinném sklepě pod farou, kde jsme kopanou sondou zachytili jednu stěnu zavalené chodby, vysekané v hrubších slepencích.

Z dokumentované situace vyplývá, že podzemí v Zaječí prodělalo složitější vývoj. Je tu zřejmá vazba na kostel sv. Jana Křtitele, který byl opevněn na počátku 16. století, pravděpodobně z důvodu předchozích husitských nepokojů či obrany proti hrozícímu tureckému útoku na Moravu (Válka 1995). V tomto období byla zřejmě také vybudována a zprovozněna současná známá část podzemních chodeb.

O významných nepřátelských vpádech do zdejšího kraje máme přesvědčivé historické zmínky z Kurdějova. Z roku 1605 je zde popisován vpád sedmihradských Bočkajovců (Schwoy 1793) a v roce 1623 provedl ničivý útok sedmihradský kníže Gábor Bethlen s tureckými a tatarskými oddíly (Unger 1987, 106). V roce 1663 to došlo tak daleko, že se Kurdějovští museli před Turky ukryt v opevněném kostele (Boček 1845). Nejinak tomu mohlo být i v Zaječí, které bylo též v přímém dosahu tureckých vpádů. Ke stejnému účelu mohly sloužit podzemní chodby v Zaječí též v období třicetileté a sedmileté války.

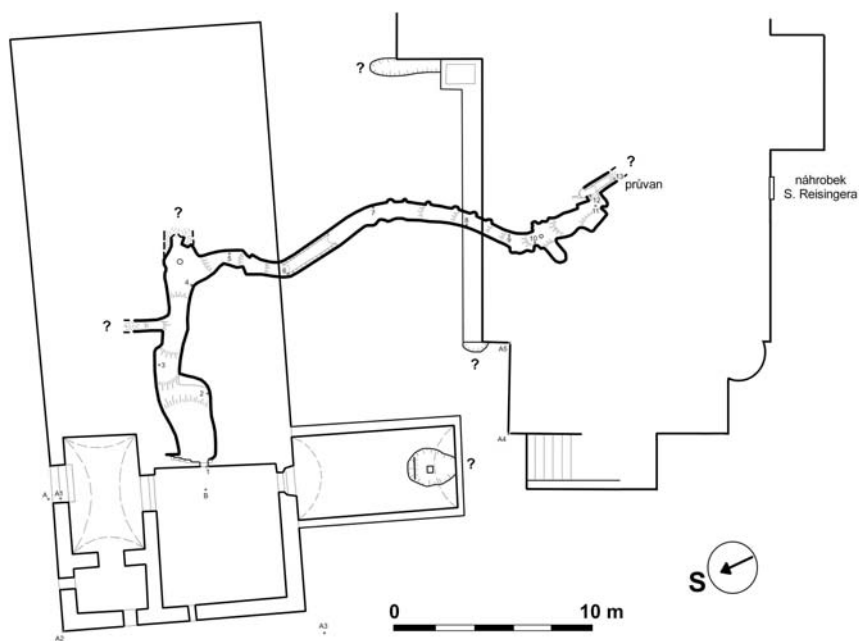
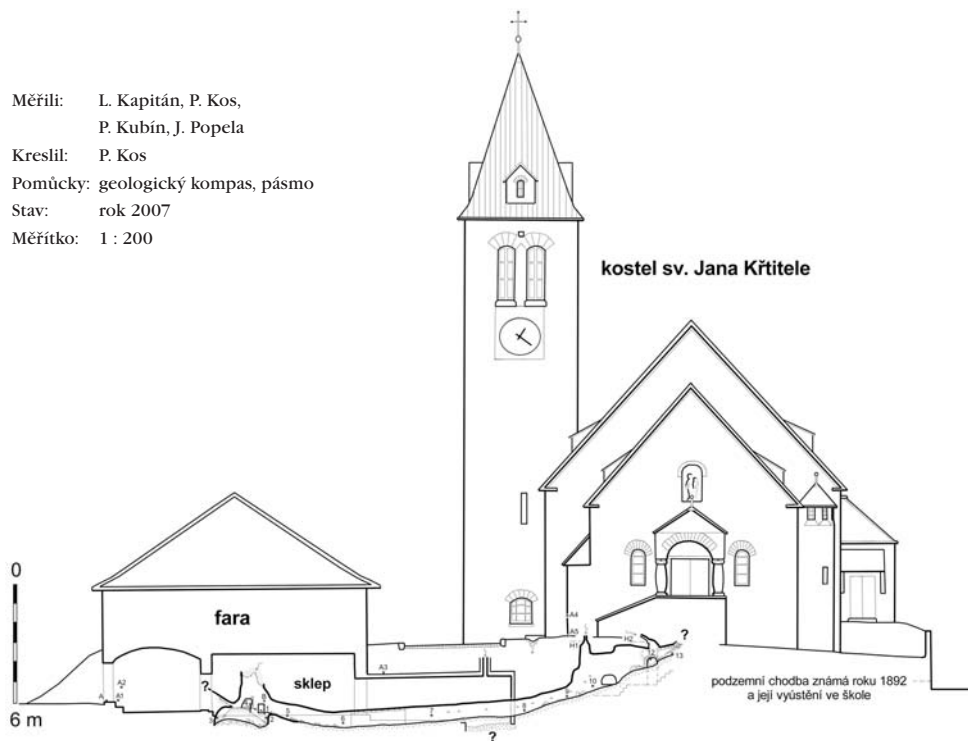
Na časy nepokojů by mohly nepřímo upozorňovat hromadné nálezy mincí z katastrofu obce. Z roku 1897 je uváděn nález pokladu 316 drobných mincí s převahou českých kruhových peněz se lvem a moravských kruhových peněz měst Brna, Jihlavy a Znojma, datované do 15. století (Prátová 1955–1958, 232). Další nestratifikované mincovní nálezy z katastrofu obce představují tzv. husitské české stříbrné halěře, uherský zlatý dukát císaře Zikmunda, uherský zlatý dukát Vladislava, utrechtský zlatý dukát (1639), kremnické krejčary Leopolda I., vídeňské krejčary Leopolda I., groš Leopolda I. a benátské mince (Archiv H. Freisinga v AÚ ČSAV Brno).

Starší větve podzemních chodeb I., II. a III. fáze mohou být odezvou vpádu Mongolů a Tatarů a také hraničních sporů mezi českými a uherskými králi v průběhu 13.–15. století. Jejich přesnou podobu však zatím neznáme.

Zbytky cihlových zazdívek v podzemí lze datovat do konce 19. století, v polovině 20. století byly ovšem zřejmě opět proraženy, jak tomu napovídá nápis v závěrečné síni pod kostelní lodí s letopočtem „1964“. Nelze však vyloučit ani možnost, že k proražení zazdívky došlo ještě za druhé světové války. Nápis s letopočtem „1901“ by pak mohl teoreticky naznačovat datum objevu podzemní chodby při opravě kostela po požáru v roce 1848, kdy lidé pronikli do podzemních chodeb z opačného konce.

Mimořádně zajímavý je údaj o průzkumu podzemní chodby, na kterou se přišlo v roce 1892 při prohlídce suterénu staré školy. Gymnazijní učitel Fritsch popisuje chodbu vedoucí klikatě ke kostelu, kterážto byla ještě zatarasena zbytkem zpráchnivělé závory. Pod zdí nové části kostela se chodba rozšiřovala v síň, v níž se dalo pohodlně postavit.

Měřili: L. Kapitán, P. Kos,
P. Kubín, J. Popela
Kreslil: P. Kos
Pomůcky: geologický kompas, pásmo
Stav: rok 2007
Měřítko: 1 : 200

Plán podzemních chodeb pod bývalou farou a kostelem sv. Jana Křtitele v Zaječci.

Dovídáme se, že toto místo bylo zasypano v roce 1911 a že se nacházelo asi 3 m vlevo od zalděného náhrobníku nekatolického kněze Stanislava Reisingera. Údaj o objevu podzemní chodby vedoucí k hlavnímu oltáři není podle učitele G. Hartla pravdivý. Při přestavbě se tu narazilo pouze na pohřební komoru nějakého kněze (S. Reisinger?). Kněz P. Holub se zmiňuje, že pod starou kamennou hradbou, mezi kostelem a farou, byly ještě v roce 1890 známy dvě podzemní síně (Hartl 1932, 1).

Perspektiva objevu dalších podzemních prostor

Zpráva o objevu podzemní chodby za oltářem (pokud by byla pravdivá!), na kterou se přišlo při opravě kostela v první polovině 20. století, by mohla souviset s dosud neobjevenou větví chodeb nacházejících se v prostoru severně a severozápadně od presbytáře. Je však vysoce pravděpodobné, že byl tehdy objeven vchod do podzemí v místě, které odpovídá našemu poslednímu m.b.č. 13. Nálezy novověkých cihel učiněné v tomto úseku by tomuto tvrzení napovídaly. Poměrně staré závaly souvisí s propady do podzemí již v období pozdního středověku a není vyloučené, že v následných obdobích k nim zřejmě rovněž docházelo.

Pro lepší poznání středověkého podzemí v Zaječči by bylo vhodné provést namátkovou sondáž ve vstupní chodbičce mezi m.b.č. 3 a m.b.č. 4, v závalu za m.b.č. 4, v zavaleném výklenku za m.b.č. 10 a v koncovém závalu vyzděné chodbičky za m.b.č. 13. Zvláště v koncovém závalu, kde je cítit průvan, by mohlo dojít k předpokládanému propojení s chodbou objevenou v roce 1892, která měla směřovat do suterénu blízké školy (Hartl 1932, 1).

Hloubení dalších sond by bylo vhodné v suterénu bývalé fary ve vinném sklepe a na povrchu v náznamech trativodů u severo-severozápadního nároží chrámové lodi kostela a u severozápadního okraje základu kostelní věže. Další náznak podzemní chodby je patrný ve stěně betonové obezdívky, která odděluje kostelní návrší od budovy dnešní školy. Zde by se mohlo jednat o indikaci chodby z roku 1892, zmiňované výše G. Hartlem.

Výskyt lochů je uváděn v minulosti z mnoha míst v obci, např. i tam, kde dříve stávaly velké hospodářské dvory, takže jejich existence pod kostelním návrším není v Zaječči žádnou výjimkou. Kromě lochů jsou z obce zmiňovány též obilní jámy. Je ke škodě, že se do dnešní doby nedochovaly žádné nákresy těchto starých podzemních úkrytů. Sám G. Hartl uvádí, že snad ani nenavštívil všechny zdejší lochy, protože mu nebyly oznámeny. Podle místní lidové tradice údajně „potká velké neštěstí toho, kdo vstoupí do podzemní chodby“ (Hartl 1892, 4), takže se nelze divit, že se lidé báli někoho pouštět do podzemí svých obydlí.

Literatura:

- Boček, A. 1845: Výtah z kroniky kurdějovské, Rkp. Státní archiv Brno, inv. č. 7965.
 Delavigne, R. 1999: Die ringförmigen Souterrains und die Hundstage (Canicule), Der Erdstall 25, 59–77.
 Demek, J. a kol. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR (Hory a nížiny). Praha.
 Hartl, G. 1932: Erdställe in Saitz, Sonderdruck aus dem „Auspitzer Wochenblatt“, 3. Jahrgang, Nummer 37.
 Hosák, L. 1924: Vlastivěda moravská, Hustopecký okres. Brno.
 Klíma, B. jr. 1992: Die Burg von Znojmo (Znaim) und ihre unterirdischen Gänge, Der Erdstall 18, 43–59.
 Kos, P. 2002: Výzkum lochů na Moravě, Rkp. Diplomové práce ÚAM FFMU. Brno.
 Kos, P. 2005: K moravským lochům, In: Forum urbes medii aevi (FUMA) II, Brno, 166–183.
 Nohejlová-Prátová, E. 1955–1958: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, I–IV, díl II. Praha.
 Schwoy, F. 1793: Topographie vom Markgrathum Mähren 2. Wien.
 Unger, J. 1987: Podzemní chodby v jihomoravské středověké a novověké vesnici, AH 12, 97–110.
 Válka, J. 1995: Dějiny Moravy – díl 2. Morava reformace, renesance a baroka, NŘ sv. 6. Brno.

Petr Kos

The historical underground passages under the church and the parish house in the village of Zaječí

In 2007 research was carried out on the historical underground passages under the church of St. John the Baptist and the former parish house in the village of Zaječí (Břeclav district). The entire operation took place in cooperation with parish priest P. Rozkydal of Rakvice, and Director of the Regional Museum in Mikulov P. Kubín. At present the underground passages are accessible only through a hole in a brick wall of the cellar of the former parish house. A total of 37.3 m of underground passage have been documented and measured, dug mostly out of relatively stable sandstone and conglomerate rock from the early Tertiary. The documentary evidence shows that the Zaječí underground had a complicated history. There is evidently a connection to the church of St. John the Baptist, which was fortified at the beginning of the 16th century, probably because of the previous Hussite unrest, or for protection against the threat of Turkish attacks on Moravia (Válka 1995). During that period the present known part of the underground passage was built, a partial system for defense and escape (Kos 2005).

The passages in Zaječí were probably built in two basic stages. The first phase (13th–15th century) evidently was related to the construction of the parish building of the older Romanesque church from the early 13th century (Kodex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II. 237). The passages' second, more important era lasted from the 16th to 19th centuries.

Historical information about the underground passages was discovered in 1992 during an inspection of the basement of the old school. Local geographical literature from the 1930s tells us that the underground passages in Zaječí were originally much more extensive (Hartl 1932).

We can find a similar type of underground in nearby Kurdějov below the fortified church, which like the church in Zaječí was consecrated to St. John the Baptist (Unger 1987). In Lower Austria there are famous underground passages beneath the medieval fortified church in Kleinzwettl (Delavigne 1999).